

CLAUDIU GROZA

Kritikusi tízparancsolat (Szélsőségesen szubjektív kiáltvány)

I.

Úgy fél évvel ezelőtt találkoztam egy barátommal, egy pályáját kezdő költővel. Csodás nyári délután volt, barátom pedig öröm és aggodalom közt tétovázva egy irodalmi folyóiratot szorongatott a hóna alatt, abban egy recenziót a kötetéről. Szó szót követett, és végül megkért, fordítsam le neki a kritikát. A papírlapon neologizmusok kavargtak, szinonimák öklelték egymást, lompos farkú modorosságok sündörögtek. Röviden és velősen: igazi Bábel. Az olvasás végeztével az ember kimerültnek, kábának érezte magát, és úgy nézett a környezetében lévőkre, mintha testet öltött DEX-ek lennének, komoran és cinikusan, és máris gúnyolódásra készen, ha csak nyomokban is felfedezné az akadémikus szellem legártatlanabb és legtisztességesebb jelenéseit. Hidegrázásom múltán hársányan kacagtam. Csakhogy megkönnyebbüljek.

II.

Nem hiszek a szívélyes, a homályos, a száraz, a komor, az arrogáns, a modoros, a kioktató kritikában, amely a sarokba térdepeltet. Éppúgy nem hiszek a hivalkodó, magamutogató, önelégült, elitista, csendőrpertus (elnézést a barbarizmusért), a technicista, a frusztrált kritikában sem, amelyben a diadalmas, lelkiismeretes és fád neologizmusok fakérge alatt rémséges és titokzatos fenyegetés rejlik. Túlságosan is hasonlít az efféle kritika ahhoz a könyvtármélyen, verejtékezve írt, alázatos és göthös papneveldei dolgozathoz, amellyel holmi köznyös oktató jóindulatát akarják magukra vonni a nebulók. A kritikusi beszédmódban (a tudósítóiiban, ha úgy tetszik) hitem szerint ugyanannyi metaforának kellene lennie, mint az általa értelmezett prózában vagy költeményben. (A védbeszéd kedvéért túlzok, nyilván.)

III.

Egyesek fogcsikorgatása, zörömbölése az alkalmanként szemem elé kerülő cikkekben arra késztet, hogy úgy gondoljak szerzőikre, mint holmi fortélyos szófa-

csarókra: azokra a koszos, foltos és kikopott könyökű kezelábasban sündörgő, svájcisapkás alakokra, akik kinkeservesen táncikálnak a nevenincs vasalkatrészek között. (Még vazelin-szagot is orrontok.)

IV.

Véleményem szerint a kritikus: *causeur*. Párbeszédképes, ám diszkrét egyén, aki fesztelenül beszél franciául, anélkül, hogy elfelejtené ősi nyelve zamatos szavait (tudják, melyikét!). Egy olyan egyén, akiből látszólag hiányzik a szenvedély, akinek nincsenek előítéletei, aki egy doktori értekezés közben, ugyanabban a szikár előadói hangnemben elmond egy disznó viccet. Egy olyan egyén, aki élményeit csak a meghitt otthonosság félhomályában éli ki.

V.

Bizonyos fajta alkati „vadság”, valamint a szakmai tapasztalat fémjelzi kritikusi módszeremet. Mindenekelőtt színháztudományi kiképzésem. Az állandó kapcsolat egy rendkívül dinamikus és az irodalomhoz képest az irányzatoktól vagy kánonoktól sokkalta függetlenebb, egy összetett művészettel, amelyben többfajta kifejezőmód található, és amely megadta nekem (vagy megkövetelte tőlem) a mobilitást, az éleslátást, az érzékenységet, és ezeken felül a játékos szellemet. Színházi krónikásként én magam is akarva-akaratlanul komédiás vagyok. Tudósításum színekkel, gesztusokkal, hangokkal szembesülve születik. Ahhoz, hogy egy előadás életképes legyen – és ne feledjük, az előadás mindig, de mindig *történik* – részvétel, érzékenység, életerő szükséges. Mondjuk, ha zakóban megyek be egy előadásra, harlekin-ruhában kell kijönnöm onnan. A legobjektívabb kritikát ebben a ruhában fogom megírni.

VI.

A második tapasztalat, amely kialakította beszédmódom öntőformáját, a napi sajtóban végzett munkám volt. Háládatlan szerep ez egy kritikusnak egy mindentudó újságírókkal teli országban. Az örökös harc a főszerkesztőkkel, a sajtófelügyelettel, a korrektorokkal és a tördelőkkel megtanított, hogy röviden, világosan fogalmazzak, meggyőző, ironikus, pikáns, metaforikus, *természetes* legyenek. Úgy írjak egy előadásról, mintha csak kávéházban mesélnék róla. (Nincs ebben semmi lekicsinylés vagy megaláz-

Román irodalmi mozaik – bemutatkozik a Tribuna

A Tribuna Kolozsváron jelenik meg kéthetente, a Kolozsvári Városi Tanács lapja, amelyet a teljes román nyelvterületen terjesztenek. A múlt évben a Magyar Napló szerzőit is bemutatta több számában. A két szerkesztőség közötti együttműködés eredményeként 2005. október 25–26-án a Tribuna munkatársai közül Ovidiu Petca és Ștefan Manasia Budapestre látogatott. Mostani összeállításunkat Kenéz Ferenc válogatta először a Tribuna szerzőinek műveiből. Számunkat Ovidiu Petca műveivel illusztráltuk.

tatás. Feltéve, hogy hivatásos marad az ember.) Azt hiszem, egy hónap a napi sajtóban, annak minden kiszolgáltatottságával és elégtételével, csak hasznára válhatna bármely ifjú kritikuskak. Úgy, ahogy egy *strange interlude*.

VII.

Amikor kibújok a kritikusi bőrből és úgymond a színházi szakemberét vagy az irodalmárét, az elméletírót vagy a kutatót öltöm magamra, nyilván visszafogom kritikusi *fauvizmusomat*, vadságomat. A végtermék azonban ugyancsak egy párbeszédre hívó – ha úgy tetszik, epikus – esszé lesz, és nem egy sivár akadémiai beszámoló. A kritikus maga is alkotó, akár a prózaíró vagy a költő. Elemzése nem merül ki a szótagok vagy az alliterációk számlálásában, hanem, hitem szerint, belső kutakodás, a saját bensőséges élményeinek kiaknázása. Nem hiszek az olyan kritikuskakban, akit olvasmányai nem viselnek meg a lelke mélyén. Én nem az ellenőrző-felvigyázó, hanem a *reaktív* kritikuskakban hiszek.

VIII.

A legmeggyőzőbb (ám legkevésbé őszinte) kritiku-

sok a költők. Mivelhogy képeket és nem körmönfont szavakat használnak.

IX.

A posztmodernekek számára a kritikus egy papír-istenség papja. Prédikációja tehát csakis nemes szavakból áll, amelyek tiszták is, mivel eddig nem használták őket. A posztmodernekek (poszt-gyáriparosok szerintem) számára azonban a kritikus számtalan alakot ölthet, akár egy fénykép a számítógép hasábjában: lehet utcasarki szemetes, szeleburdi háziasszony a földszintről, éber nyugdíjas a ház előtt, ismerős, szóbő vízszereelő. A kritikus tulajdonképpen újra önmaga lesz így: egy elbeszélő, a fikció kotnyeles és több-kevésbé irigy, ám esendő, ám őszinte, ám elszánt *raisonneur*-e. A fikció azonban – ugyebár? – nem létezik. Egyedül az a valóság létezik, amelyet *te* magad ismersz.

X.

A kánon: nézz, érezz, ítéld. De csakis ebben a sorrendben!

Csiki László fordítása

ȘTEFAN MANASIA

Februári elégia

*Ki néz mikor vaszsaluk mögé
bújva alszol?
ki alszik feledve mindent
de előbb vázolja álmait?
kitől a hatalom
hogy a hajóroncs fényében
algák és halak közt is lélegezni tudsz?
ki rejtőzik a vaszsaluk mögött
a falba falazva?
Ki idézi meg kávécsészékből
a reggelt?
ki matat a hajában
a mézsfoltos ablakban?
ki csókol szájon mikor alszol
mint egy hangyajárta száraz orchidea?
és ki csiklandja lábujjaidat?
ki feni élesre lila karmait a gerendákon?
Ki a hibás azért hogy te a barátság Akropoliszáról
a mindent romba döntő óriás gipszmadár
sarkantyújáról álmodsz
szénné égetve a dió húsát is?
ki tesz diót a nyelvvedre
amíg szájadban a levegő olyan savanyú nem
lesz
mint egy rozsdás vaslemez?
Ki néz mikor alszol?
ki feni élesre lila karmait a gerendákon?
és ki parancsol ki téged a fényre?*